

instytutu (1874–1906). [Graduates of the Hlukhiv Teacher's Institute (1874–1906).] *Biohrafichnyi slovnyk*. Hlukhiv. [in Ukrainian].

7. Kryzhanivskiy, V.M. (2020). Vykhovantsi Hlukhivskoho uchyteľskoho instytutu M. Karpov ta A. Mykhaillets za materialamy Istoryko-pedahohichnoho muzeiu HNPU im. O. Dovzhenka [Pupils of Hlukhiv Teacher's Institute M. Karpov and A. Mykhaillets according to the materials of the Historical and Pedagogical Museum of HNPU named after O. Dovzhenko.]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, issue 13, pp. 257–265. [in Ukrainian].

8. Kryzhanivskiy, V.M. (2019). Hlukhivskiy uchyteľskiy instytut ta pidhotovka pedahohichnykh kadriv dlia shkil Imperatorskoho pravoslavnoho palestynskoho tovarystva [Hlukhiv Teachers' Training Institute and teacher training for schools of the Imperial Orthodox Palestinian Society.]. *Do 100-richchia vid dnia narodzhennia akademika Omeliana Pritsaka (1919–2006)*, pp. 17–18. Kyiv. [in Ukrainian].

9. Kryzhanivskiy, V.M. (2016). Spohady Oleksandra Oleksiiovycha Karpekina pro Hlukhivskiy uchyteľskiy instytut mizhrevoliutsiinoi doby [Memoirs of Oleksandr Oleksiiovych Karpeka about the Hlukhiv Teacher's Institute of the Interrevolutionary period.]. *Istorychni studii suspilnoho prohresu*, issue 4. p. 166. [in Ukrainian].

10. Lyst M.P. Heia do I.M. Liashka vid 20 hrudnia 1966 roku. Fondy istoryko-pedahohichnoho muzeiu HNPU im. O. Dovzhenka [Letter M.P. Hei to I.M. Lyashko dated December 20, 1966. Funds of the Historical and Pedagogical Museum of GNPU. O. Dovzhenko.]. (unpublished).

11. Rusova, S. (1908). K voprosu o beloruskoy shkole [On the question of the Belarusian school]. *Russkaya shkola*, vol. 11. p. 41. [in Russian].

12. Sapiton, G.L. (1949). *Glukhovskomu uchitel'skomu institutu 75 let (1874–1949 gg.)*. *Glukhov Teachers' Training Institute is 75 years old (1874–1949)*. Glukhov. [in Russian].

13. *Sbornik postanovleniy po Ministerstvu Narodnogo Prosveshcheniya. Tsarstvovaniye imperatora Aleksandra III, 1885–1888 gody* [Collection of resolutions on the Ministry of Public Education. Reign of Emperor Alexander III, 1885–1888.]. (1894). V. 10. St. Petersburg. [in Russian].

14. Farmakovskiy, V.I. (1908). *Statisticheskie svedeniya po nachalnomu obrazovaniiyu v Rossiyskoy imperii (Dannye 1905 goda)* [Statistics on primary education in the Russian Empire (Data from 1905)]. Odessa. [in Russian].

15. Shahnenko, V.I. (1984). *Gluhovskiy pedinstitut v zhizni S.N. Sergeeva-Tsenskiego (po materialam pisem pisatelya)* [Glukhov Pedagogical Institute in the life of S.N. Sergeev-Tsensky (based on the letters of the writer.]. *Voprosy professionalnoy podgotovki uchiteľya v svete Osnovnykh napravleniy reformy obsheobrazovatelnoy i professionalnoy shkoly*, pp. 22–23. Glukhov. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 09.03.2021 р.
Рекомендована до друку 28.04.2021 р.

УДК 94(437:477)«1917/1933»

О.В. Пластун

МАЛОЗНАНІ УРОДЖЕНЦІ КРОЛЕВЕЧЧИНИ – ВИПУСКНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ У ПОДЕБРАДАХ

У статті опубліковані дані, отримані з архівних документів ЦДАВО України, що стосуються особових справ випускників Української господарської академії у Подєбрадах. Ці студенти народилися на Кролевеччині та воювали в лавах Армії УНР під час Української революції 1917–1921 рр.

Автор зосереджує увагу на особових справах п'ятох студентів, які навчалися в цьому навчальному закладі протягом 1923–1933 рр. Дослідження має на меті популяризувати маловідомі імена часів Української революції 1917–1921 рр. у контексті локальної історії на прикладі уродженців колишнього Кролевецького повіту.

Ключові слова: Українська революція 1917–1921 рр., Кролевецький повіт, Українська господарська академія, Подєбради, інтернаційний студент, іспит, біографія, Ф.О. Власенко, І.М. Кобизський, М.А. Кушніренко, Г.Т. Радченко, М.П. Старогорський.

Актуальність звернення автора до цієї теми обумовлена необхідністю вивчення локальної історії та персоналізації учасників Української революції 1917–1921 рр. у зв'язку з відзначенням її річниці та проведенням відповідних заходів на державному рівні.

Зрозумілим є той факт, що в радянській історіографії не існувало фундаментальних досліджень з означеної проблеми, оскільки політика тогочасної правлячої верхівки однобічно і тенденційно трактувала ці події, що у свою чергу часто супроводжувалося підміною термінів та понять. Завдання сучасної української історичної науки полягає в донесенні до суспільства об'єктивної інформації з використанням досвіду попередників для запобігання помилок у майбутньому.

Для написання статті автор опрацював роботи представників української діаспори (М Антонович [10], С. Наріжний [13]), свідчення місцевих краєзнавців (П. Радченко [16]), наукові видання по загальній проблематиці Української революції 1917–1921 рр. (І. Срібняк [12], Я. Тинченко. [17]), літературу, пов'язану з функціонуванням Української господарської академії (О. Пеленська [14], О. Песчаній [15]).

Українська господарська академія в місті Подєбради (колишній Чехословаччині – Авт.) заснована у 1922 році. На початкових етапах своєї освітянської діяльності заклад не мав ані достатньої кількості викладачів, ані навчальних засобів. У академії не було ні таблиць, ні збірок, а також жодної фахової книги чи підручника українською мовою [15, с. 147].

Академія складалася з трьох факультетів: агрономічно-лісового, економічно-кооперативного, інженерного. Навчання тривало 4 роки і складалося з 8-ми семестрів. Кожний академічний рік мав 2 семестри: зимовий – з 1 вересня по 1 березня, та літній – з 1 березня по 1 вересня. Після закінчення перших чотирьох семестрів та виконання всіх практичних завдань студенти складали при окремій факультетській комісії перший півкурсний іспит, а після завершення решти семестрів скла-

дали другий. Після кожного іспиту студент одержував свідоцтво, у якому були зазначені оцінки з пройдених навчальних предметів [18, с. 9–10]. По закінченню чотирьох років випускники академії склали дипломний іспит та отримували звання інженера з певного фаху. Наприклад, ставали інженерами-економістами чи інженерами-гідротехніками відповідно до факультету та відділу, на якому вони навчалися [19, с. 6].

У цій академії, з-поміж інших, здобували науку Федір Власенко, Іван Кобизський, Микола Кушніренко, Григорій Радченко. До навчального закладу хотів вступити і Микола Старогорський, але отримав відмову через відсутність вакансій. Зупинимося на кожній персоналії.

Федір Омелькович Власенко народився 11 листопада 1906 року в с. Дубовичі Глухівського повіту у родині Омелька та Васси Власенків. Був охрещений у сільській Покровській церкві [5, арк. 23]. Військове звання – козак Армії УНР. У «Curriculum vitae» зазначав: «На шостому році мого віку вступаю до Глухівської міської школи, яку закінчив у 1917 р. Революційні події, а також зруйнування нашого господарства в 1918 р. примусило нас переїхати в м. Мелітополь на Таврії, де не було змоги продовжувати освіту. 5 червня 1920 р. вступаю до Української армії, з якою пізніше в цім році й був інтернований до Польщі. Мандруючи таборами у Польщі, я весь час з невеликими перервами продовжував свою освіту. У 1922 р. в таборі Щепіорно вступаю на курси середньошкільників, а з відкриттям реальної школи вступаю до неї. Переїхав до табору Каліш, який пізніше перейменували в Українську Станицю, де я в 1924 р. вступив до гімназії ім. Т. Шевченка, яку закінчив 1926 року» [5, арк. 31].

Майбутній студент Української господарської академії (далі – УГА) у Подєбрадах при вступі повинен був подати наступні документи (*мова оригіналу – Авт.*): 1) «Curriculum vitae», 2) свідоцтво зрілості, 3) посвідчення про народження, 4) посвідчення про моральність, 5) посвідчення про стан здоров'я, 6) три фотографічних картки, 7) підписку, 8) посвідчення про неможливість, 9) прохання до фінансово-господарської комісії. Для вступу в цей навчальний заклад потрібна була також і медична довідка. Так, наприклад, у довідці Федора Власенка зазначалося (*мова оригіналу – Авт.*): «Цим свідчу, що Власенко Хведір після медично-лікарського огляду є дійсно фізично здоровий і до умислової праці здібний» [5, арк. 21]. На жаль, прізвище лікаря на довідці нерозбірливе, проте є його підпис; довідка (*в оригіналі «Посвідка» – Авт.*) датується 19 серпня 1926 р. Місце її видачі – Українська Станиця при м. Каліш. Цікавим є той факт, що у всіх документах особової справи цей студент значиться Федором, і тільки у цій довідці він записаний як «Хведір».

Стосовно вступу до УГА Федір Власенко зазначав, що у разі відсутності вільних вакансій у агрономічному відділі агрономічно-лісового факультету він просить перевести його у лісовий відділ [5, арк. 27]. Під час навчання Ф. Власенко звертався до фінансово-господарської комі-

сії у Подєбрадах з проханням надати йому стипендію у зв'язку зі скрутним матеріальним становищем [5, арк. 30].

Нашу увагу також привернуло свідоцтво зрілості майбутнього студента УГА Григорія Радченка (*мова оригіналу – Авт.*): «1923 року був прийнятий на Українські Натуральні курси в м. Подєбрадах Чесько-Словацької Республіки, після закінчення яких року 1924 місяця жовтня 6 дня склав іспит зрілості згідно з розпорядженням Міністерства року 1908 лютого 29 дня та припису Міністерства Шкіл і Народної Освіти року 1921 грудня 6 дня, і розпорядження також Міністерства з дня 26 вересня 1924 р. На підставі цього одногосно був визнаний зрілим для вступу до всіх Високих Технічних шкіл» [8, арк. 92]. Це свідоцтво також дублювалося чеською мовою. У «Підписці» Г. Радченко надавав свою згоду щодо дотримання правил поведінки та внутрішнього розпорядку у разі його зарахування до цього навчального закладу [5, арк. 29].

Іван Митрофанович Кобизський народився 1 січня 1891 р. в Кролевіці, в сім'ї дяка, який походив з козацького роду. Наступного дня був охрещений священником Петром Івашутичем у Варваринській церкві міста [4, арк. 2]. Він – громадський та пластовий діяч, учитель, професор і директор Української реформованої реальної гімназії у м. Ржевниці поблизу Праги [14, с. 107]. Військове звання – сотник піхоти Армії УНР [17, с. 258].

У «Curriculum vitae» І. Кобизський писав: «У 1901 р. я вступив до Новгород-Сіверської духовної школи, а по її закінченні у 1905 р. вступив до Чернігівської духовної семінарії, повний курс якої закінчив у 1911 р. першим студентом. У серпні 1911 р. вступив до Варшавського університету, на історико-філологічний факультет слов'яно-російський відділ, який закінчив у червні 1915 р. з правом одержання ступеня кандидата історико-філологічних наук по представленні дисертації. У вересні 1915 р. вступив до Київської Костянтинівської військової школи, яку закінчив 17 січня 1916 р. й був відряджений до офіцерської стрілецької школи в Оранієнбаумі на офіцерські кулеметні курси, по закінченні яких у лютому 1916 р. був зарахований до складу I-го кулеметного полку. Брав у Петрограді активну участь у революції 1917 р. й почав працювати над відділенням українців у окремі військові відділи серед залоги м. Оранієнбаум. Сформувавши 1-шу українську кулеметну сотню «Максима», я був призначений її командиром та в липні 1917 р. виїхав на південно-західний фронт, де й прилучився зі своєю сотнею до Богданівського полку. У цьому полку був до січня 1918 р., а потім захворів тифом і в березні 1918 р. звільнився від військової служби по демобілізації. У червні й липні 1918 р. був на Київських курсах українознавства для вчителів середніх шкіл, а в серпні 1918 р. був призначений учителем української мови до I-ї Чернігівської гімназії, на цій посаді перебував до жовтня 1919 р. За цей час був секретарем Чернігівської вчительської спілки, представником від неї в губернальному Народообразі, по дорученню спілки студіював

Шевченківський відділ музею Тарновського в Чернігові, брав участь у роботі археологічної комісії, читав лекції на курсах для дорослих. Слухав курси єдиної трудової школи. У жовтні 1919 р. по заняттю Чернігова денікінською армією я був мобілізований цією армією. Разом із нею був у березні 1920 р. інтернований поляками й відправлений до табору Стрільково (*Стшалково – Авт.*), де й почав працювати над відділенням українців із денікінської армії, а по відділенні читав лекції із української мови та історії української літератури. У липні 1920 р. прибув до Української збірної станиці у таборі Ланцут, де був призначений лектором української мови та історії української літератури, з того часу систематично веду культурно-просвітню працю у частинах української армії, долю якої і зараз поділяю. За час інтернування був начальником культурно-просвітнього відділу Збірної станиці, начальником лекторського відділення культурно-просвітнього куреня, вчителем гімназії у таборі Ланцут, а потім у таборах Стрільково та Щипйорно, начальником культурно-просвітнього відділу 2-ї резервної бригади. Крім цього, я читав лекції з української мови та історії української літератури: у таборі Ланцут на таборових курсах для старшин і урядовців та курсах для підготовки культурно-просвітніх інструкторів; старшинам і урядовцям кордонного корпусу; юнакам Кам'янецької юнацької школи. У таборі Александрові: для старшин і урядовців 3-ї та на курсах для старшин 4-ї дивізії; у таборі Стрільково: для старшин і козаків запасових військ і на таборових курсах для старшин і урядовців цього табору. Зараз учителюю у школі українських пластунів у таборі Щипйорно. Місцем постійного перебування в нормальні часи було м. Кролевець на Чернігівщині» [6, арк. 7–8]. Указана дата 26 червня 1923 р.

У школі українських пластунів Іван Кобизський викладав з 1 січня 1922 р., читав українську мову та релігієзнавство [20, с. 39]. Заняття в ній, зокрема у 1923 р., проводились з 1 січня по 1 червня. На той час у школі навчалось 123 дитини: українців – 78 (56 з них жили в школі, 22 приходили на заняття), білорусів – 29, росіян – 13, поляків – 3. По класам розподіл відбувався наступним чином: у I класі навчалось 9 українців, у II кл. – 10, у III кл. – 20, у IV кл. – 8, у V кл. – 15, у VI кл. – 12, у VII кл. – 6; білорусів і росіян у II кл. налічувалось 8 учнів, у III кл. – 16, у IV кл. – 7, у V кл. – 9; польський клас мав 3 учні [20, с. 16]. Цікаво, що разом українських дітей налічувалось 80 осіб, а не 78, як зазначено у документі. Можливо, протягом трьох років до школи прийшло два нових вихованці.

18 грудня 1923 р. 29 дітей-пластунів цієї школи, разом із двома вчителями (І. Кобизським та М. Хлюром), приїхали до Праги. Мешкали вони при станиці Українського громадського комітету в окремому «Інтерналі дітей-сиріт». Бараки для їхнього проживання виділив Чеський Червоний Хрест, який також давав паливо,

інвентар та опікувався санітарно-медичним станом інтернату. Саме тут діти продовжували свою науку під опікою вище зазначених вчителів [13, с. 183].

Іван Митрофанович, незважаючи на свою професійну діяльність, не мав фінансової можливості для здобуття другої вищої освіти в закордонних навчальних закладах. 26 червня 1923 р. він отримав у таборі Щипйорно від спілки вчителів відповідне посвідчення [6, арк. 12]. У 1925 р. він став аспірантом УГА і разом з іншим аспірантом М. Хлюром викладав у гімназії при Українському високому педагогічному інституті імені Михайла Драгоманова в Празі. Протягом 10-річного періоду існування цього інституту, а саме з 1923 року по 1933 рік, серед академічного персоналу було зазначено 92 особи, з яких 80 чоловік були українцями, 12 – інших національностей [13, с. 174].

Помер Іван Кобизський 13 листопада 1933 р. у м. Ліптовський Мікулаш (*нині Словаччина – Авт.*). Похований на Ольшанському кладовищі у Празі. Пам'ятник на його могилі зведений за проектом Оксани Лятуринської [14, с. 107]. У 1934–1935 рр. у гімназії за ініціативи вдови покійного О. Кобизької була заснована стипендія (150 крон) імені директора І.М. Кобизького [13, ст. 187].

Микола Антонович Кушніренко народився 13 листопада 1906 р. в селі Мельня Кролевецького повіту у сім'ї козака Антона Михайловича та Мотрі Микитівні Кушніренків. Був охрещений наступного дня священником Митрофаном Давидовським у Архангело-Михайлівській церкві с. Мельня [3, арк. 67]. Громадський діяч, інженер-економіст, учитель, військове звання – козак Армії УНР.

У «Curriculum vitae» М. Кушніренко зазначав: «Через рік після мого народження батько переїжджає до с. Спаського (*Кролевецького повіту – Авт.*), у цьому селі закінчуюю я початкову школу і в 1916 р. вступаю до підготовчого класу Кролевецької гімназії. Учився в ній я до 1919 р. і встиг закінчити два класи, але восени цього року батьки мої від більшовицького терору і переслідувань емігрують до Польщі. У дорозі батько захворів і залишився в Україні, а я з дідом поїхав далі. У містечку Ярмолинцях у березні 1920 р. дід помирає, а я залишаюсь без опіки, якої тоді ще потребував, дістаюсь до табору інтернованих у Польщі, побув у них біля двох місяців і поїхав до табору Ланцут, в якому формувались тоді частини Армії УНР, та вступив у її ряди. (Так, наприклад, формування 1-ї дивізії армії УНР у цьому таборі розпочалося з 8 лютого 1920 р. Проте, на думку І.В. Срібняка, така військова допомога Польщі УНР у той час мала здебільшого декларативний характер, оскільки через відсутність належної лікарської допомоги та занедбаний санітарний стан у таборі поширилася пошесть тифу [12, с. 83]).

Після тритижневого перебування у Ланцуті я поїхав на фронт, на якому був аж до інтернування армії поляками. Перебував весь час в складі куреня низових запорожців II-ї бригади Запорозької дивізії. Мандруючи по таборах (після інтернування армії в листопаді 1920 року – прим. М. Кушніренка), самоосвітою попов-

нював свої знання. У 1922 р. вчився на курсах середньошкільників у таборі Щепйорно, у 1923 р. у цьому ж таборі учився в реальній школі та в липні місяці склав іспит за чотири класи. Але восени 1923 р. дістав звільнення з табору і змушений був його покинути, а разом з тим і реальну школу, та їхати на працю. Однак, на початку 1925 р. приїжджаю до Української станиці (*бувшого табору – прим. М. Кушніренка*) при м. Каліш, тут до гімназії ім. Т. Шевченка, яку цього року і закінчив, а у вересні прибув до Праги, щоб вступити до Вищої Школи» [7, арк. 23–23 зв.]. Указана дата 4 жовтня 1926 р.

Навчався Микола Кушніренко по банківсько-комерційній спеціалізації економічного відділу економічно-кооперативного факультету УГА в Подєбрадах протягом 1926–1931 рр. [7, арк. 43]. У його особовій справі є посвідчення від 31 липня 1926 р., у якому йдеться (*мова оригіналу – Авт.*): «за час перебування в Українській Армії заховував себе бездоганно, судово і дисциплінарно караний не був та ганебними вчинками себе не заплямував» [7, арк. 10]. Справа містить обхідний лист абсолювента (*випускника – Авт.*) Української господарської академії з переліком кабінетів, які мав обійти випускник: бібліотеку УГА, допомогово-благодійний комітет, кабінет народного господарства, кабінет приватного господарства, кабінет кооперації, кабінет статистики. Лист закінчується підписом і печаткою декана економічно-кооперативного факультету [7, арк. 3].

27 вересня 1932 р. М. Кушніренко звернувся до канцелярії Української господарської академії у Подєбрадах із проханням видати йому чеською мовою посвідчення про закінчення економічного факультету та отримання титулу інженера [7, арк. 2]. З листа до канцелярії Української господарської академії М. Кушніренка від 14 травня 1933 р. дізнаємося наступне: друк диплома коштував 76 крон, дві копії – 2 крони, гербова марка – 8 крон, один примірник на мову французьку – 6 крон, загальна сума витрат – 92 крони. Також він повідомляв, що йому потрібен переклад диплома чеською мовою, гроші (20 крон) за цю роботу будуть надіслані приблизно 2–4 червня, а сам диплом просив виготовити до 1 червня 1933 р. У цьому листі Микола Антонович звернув увагу на правильне написання його прізвища у дипломі: має бути «Кушніренко», а не «Кушніренко» чи «Кушнеренко». У кінці листа він згадує дівоче прізвище матері (Кусенко) [7, арк. 40–40 зв.].

Другий півкурсний іспит М. Кушніренко складав 30 червня 1931 р. Він отримав наступні оцінки (*мова оригіналу – Авт.*): 1) історія соціально-економічних думок (включно соціалізм, комунізм, анархізм) – дуже добре; 2) міжнародна торговельна політика – добре; 3) економія сільського господарства – дуже добре; 4) аграрна політика – дуже добре; 5) гроші та емісійні банки – добре; 6) торговельне право – добре; 7) банкове право – дуже добре; 8) морське право – дуже добре; 9) міжнародне право – дуже добре; 10) цивільне право – дуже

добре; 11) приватна економія – дуже добре; 12) організація торговельного підприємства – добре; 13) організація зовнішнього торгу – добре; 14) організація банківського підприємства – дуже добре; 15) техніка банкової справи – дуже добре; 16) котроля банків – дуже добре; 17) біржі та операції з цінними паперами – дуже добре; 18) господарська конюнктура – дуже добре; 19) товарознавство з хемичною технологією – склав; 20) товарознавство головних предметів українського експорту – дуже добре; 21) торговельне рахівництво – дуже добре; 22) банкове рахівництво – дуже добре; 23) білянси – дуже добре; 24) контокоренти – дуже добре; 25) калькуляція – дуже добре; 26) парітети – дуже добре; 27) арбітраж – дуже добре; 28) фінансова (полічна арифметика) – дуже добре; 29) кредит – дуже добре; 30) історія місцевого самоврядування – дуже добре; 31) місцеве господарство – склав; 32) місцеві фінанси – склав; 33) соціологія – дуже добре; 34) французька мова – дуже добре. Також були складені колоквиуми з наступних дисциплін: хлібна торгівля, українська торговельна кореспонденція, німецька торговельна кореспонденція, торговельна преса, експедиція залізнична і морська [7, арк. 43–43 зв.].

17 травня 1933 р. М. Кушніренко отримав диплом інженера-економіста. Проте, дипломну роботу він захистив «з успіхом дуже добрим» ще 4 липня 1931 року. По закінченні УГА він продовжував підтримувати зв'язки з іншими абсолювентами цього закладу. Так, наприклад, на зустрічі випускників в Нью-Йорку 5 листопада 1966 р. він пожертвував 20 доларів на пам'ятник покійному професору В. Доманицькому [11, с. 3].

Григорій Тимофійович Радченко народився 4 серпня 1894 р. в с. Спаське Кролевецького повіту у родині козака Тимофія Фомича Радченка [1, арк. 239]. Мати Христина Луківна (дівоче прізвище Міцаєва), державна селянка, вінчалася з Тимофієм 7 квітня 1889 р. в Успенській церкві с. Спаське [1, арк. 124], а через 5 років тут охрестили майбутнього підполковника Армії УНР [17, с. 269].

У «Curriculum vitae» Г. Радченко писав: «У травні місяці 1911 р. закінчив 4-х класну міську школу (*положення про міські школи 1872 р. – уточ. Г. Радченка*), а в березні місяці витримав іспит за 5 класів гімназії і вступив на службу «вільноопределенним» у 175-й піхотний Батуринський полк 1-го вересня 1912 р. У листопаді 1914 р. після спеціального іспиту на «прапорщика» підвищений у ранг прапорщика і відбув на фронт у Дієву III-ю російську армію. На фронті був у 1915–1917 рр. Поранений та контужений.

Після революції 1917 р., коли розпочалася українізація частин російської армії на фронті, брав участь в українізації частин 40 армійського корпусу. У грудні 1917 р. перейшов на службу в штаб 26-го Українізованого корпусу. За часів Гетьманату служив у штабі VII-го Харківського корпусу (*м. Харків – уточ. Г. Радченка*), а пізніше в Інструкторській школі старшин у м. Києві. З вибухом націоналістичної революції, у листопа-

ді 1918 р. брав активну участь у боротьбі проти добровольчої навали у м. Києві.

В Українській Армії находжусь увесь час, а в жодних ворожих українській державності арміях не був. За час перебування в армії служив на різних штабових посадах. На інтернації завідував секцією мистецтва культурно-освітнянського відділу 2-ої Волинської дивізії протягом 9 місяців» [8, арк. 99–99 зв.]. Указана дата: 1 вересня 1923 року, м. Подєбради.

3 травня 1928 р. Г. Радченко звернувся до деканату інженерного факультету з проханням зарахувати його до числа студентів, які писали дипломну роботу з предмета «Меліорація» [8, арк. 78], а 15 червня 1929 р. склав другий півкурсний іспит, що складався з наступних навчальних предметів (*мова оригіналу – Авт.*): 1) машинознавство: рушії – добре, котли – добре, під'ємники – задовольняюче; 2) будівельна механіка – добре; 3) меліорація I – дуже добре; 4) меліорація II – дуже добре; 5) гідротехніка I – дуже добре; 6) гідротехніка II – дуже добре; 7) гідротехніка III – добре; 8) водоводи – дуже добре; 9) водостоки – добре; 10) бальнеотехніка – дуже добре; 11) використання водної енергії – добре; 12) будівництво – добре; 13) залізобетон – добре; 14) будова мостів – дуже добре; 15) дороги – добре; 16) тунелі – дуже добре; 17) енциклопедія залізничного діла – добре; 18) геодезія вища – дуже добре; 19) основи та фундаменти – дуже добре; 20) опал та вентиляція – дуже добре; 21) технологія води – добре; 22) гідрогелогія – дуже добре; 23) основи лісівництва – добре; 24) статистика – кол. склав; 25) контокоренти – дуже добре; 26) рахівництво – кол. склав; 27) політична економія – кол. склав; 28) санітарія та гігієна – кол. склав; 29) проектування – добре; 30) складання кошторисів – дуже добре; 31) основи електротехніки – задовільняюче; 32) ґрунтознавство – добре; 33) німецька мова – добре; 34) с-господарське будівництво – добре [8, арк. 75–75 зв.]. Слід звернути увагу, що в УГА студенти навчалися посеместрово; саме на той час Григорій Тимофійович був студентом VIII-го семестру.

Абсолютент гідротехнічного відділу інженерного факультету Григорій Радченко 15 червня 1929 р. захистив свою дипломну роботу «Зрошення та відводнення урочища «К.», ставши інженером-гідротехніком [8, арк. 80]. Головою комісії був доктор М.П. Вікул, професор УГА з 1928 р. [10, с. 23].

Поборника за волю України, підполковника армії УНР Григорія Радченка чекала трагічна звістка з Батьківщини: у 30-х рр. ХХ ст. одним із видів більшовицької пропаганди було «зречення рідними». В одному з номерів Крелевецької районної газети «Колгоспне село» з'явилася публікація про те, що Тимофій Радченко із Невечерівки (*тобто з одного із так званих «кутків» с. Спаського – Авт.*) підписав «зречення від рідного сина Григорія» [16, с. 42].

Микола Петрович Старогорський народився 18 квітня 1900 р. в с. Клишки Крелевецького повіту у родині

місцевого священника Петра Михайловича Старогорського. Був охрещений того ж дня священником Дмитром Андрієвським у Покровській церкві с. Клишки [2, арк. 158]. У списку старшин, зарахованих на дійсну українську військову службу та підвищених до наступних рангів протягом липня 1920 – липня 1923 рр., М. Старогорський був зазначений як юнак, піхота-хорунжий [17, с. 273]. У реєстрі випускників Спільної юнацької школи з підготовки старшин військового часу при 3-й Залізній дивізії від 4 грудня 1921 р. він значиться під № 19. Зарахований у піхоту до 2-ї Волинської дивізії [17, с. 287].

У «Curriculum vitae» М. Старогорський писав: «У 1910 р. я вступив до Новгород-Сіверської духовної школи, а потім учився в Чернігівській духовній семінарії і закінчив чотири класи в 1919 р. У 1918 р. вступив добровільно до Української армії, де перебував без перерви до останнього моменту. Під час перебування в Українській армії був інтернований у 1920 р. в Польщі. У 1921 р. 1 червня вступив до Юнацької школи прискореного випуску для підготовки старшин військового часу в таборі Каліш і закінчив її 1 січня 1922 р. У 1922 р. 1 червня вступив до 6-го класу гімназії ім. Т. Шевченка в таборі Каліш і закінчив її 23 березня 1924 р.» [9, арк. 8].

Цікавою є примітка Миколи Петровича після «Curriculum vitae», у якій він згадує, що під час революції у 1917 р. навчання в Чернігівській духовній семінарії проводилось «не нормально», тобто з перервами. Зазначається також, що закінчення академічного 1918–1919 навчального року фактично було завершено ще в грудні 1918 р. За браком вакансій Микола Старогорський так і не зміг вступити на навчання в УГА.

Отже, опрацьовані джерела дали змогу встановити прізвища деяких крелевчан, які воювали за Україну, але змушені були навчатися та жити за її межами. Подальші дослідження лежать у площині поглиблення біографістики вище зазначених абсолювентів, виявлення нових імен, пов'язаних із подіями Української революції 1917–1921 рр., вивчення історії Сіверщини в цілому.

ДЖЕРЕЛА

1. Державний архів Сумської області (далі – ДАСО) ф. 839, оп. 1, спр. 8.
2. ДАСО, ф. 1187, оп. 2, спр. 32.
3. ДАСО, ф. 1187, оп. 3, спр. 10.
4. ДАСО, ф. 1187, оп. 4, спр. 33.
5. Центральний державний архів вищих органів управління (далі ЦДАВО України) ф. 3795, оп. 1, спр. 820.
6. ЦДАВО України, ф. 3795, оп. 1, спр. 1217.
7. ЦДАВО України, ф. 3795, оп. 1, спр. 1355.
8. ЦДАВО України, ф. 3795, оп. 1, спр. 1815.
9. ЦДАВО України, ф. 3795, оп. 4, спр. 34.
10. Антонович М. Проф. Д-р Микола Вікул 1888-1935. *Розбудова Держави*. Денвер: Видавництво : Квартальник. Видає Провід «Зарева», 1955. Ч. 1 (16). С. 21–36.
11. Бюлетень товариства абсолювентів УГА-УТГІ. Нью-Йорк, 1966. Ч. 35. Грудень. С. 3.
12. Карпус З., Срібняк І. Формування з'єднань Армії УНР у Польщі в 1920 р. *Український історичний журнал*. Київ. 2000. Вип. 1. С. 80–95.
13. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага: Видавництво: Студії Музею Визвольної боротьби України, 1942. Т. 1. 372 с. +іл.

14. Пеленська О. Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині. Нью-Йорк : Прага, 2005. 221 с.

15. Песчаній О. Українська господарська академія в Подєбрадах. *Історичний архів. Наукові студії: Зб. наук. пр.* Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2008. Вип. 2. С. 146–151.

16. Радченко П. Козацьке село Спаське. Нарис. Київ : Український пріоритет, 2013. 192 с.

17. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. Київ : Темпора, 2011. 422 с.

18. Українська господарська академія в ЧСР. Прага, 1928. 64 с.

19. Українська господарська академія. Прага-Подєбради, 1932. 40 с.

20. Школа Вкраїнських Пластунів. Щипйорно. 1923. 54 с.

Plastun O.V. Little-known natives of Krolevechchyna who are graduates of the Ukrainian Husbandry Academy in Podebrady

This article is based on archival sources of the Central State Archives of Ukraine and State Archives of Sumy region. The researcher seeks to include in the scientific circulation the names of little-known people who were born in Krolevets region and studied at the Ukrainian Husbandry Academy in Podebrady.

The author focuses on the personal files of five students who studied at this institution during 1923–1933.

This work is especially important for Sivershchyna, as this study allows a more detailed analysis of local history and personalization of the participants in the Ukrainian revolution of 1917–1921.

The Ukrainian Husbandry Academy in Podebrady (former Chechoslovakia) dates back to 1922. It began its educational activities with a small number of lecturers and teaching aids. The teaching staff of the academy had no tables, no collections, no professional books, no Ukrainian textbooks.

The academy consisted of three faculties: agronomic and forestry; economic and cooperative; engineering. The training lasted four years and consisted of 8 semesters. Each academic year had two semesters: winter semester – from September 1 to March 1, and summer semester – from March 1 to September 1. After finishing the first four semesters and completing all practical tasks, students took the first half-year exam with a separate faculty commission, and after the rest of the semesters, they took the second half-year exam with the commission. After each exam, the student received a certificate stating the grades in the subjects. At the end of four years, the students of the academy took the diploma exam and received the title of engineer in a certain specialty. For example, they became engineers of economics or engineers of hydraulic engineering, according to the faculty and department.

Fedir Vlasenko, Ivan Kobyzskyi, Mykola Kushnirenko, and Hryhorii Radchenko, among others, studied at this academy. Mykola Starohorskyi also wanted to study there, but was refused due to lack of vacancies. The personal files of these students indicate that they fought in the army of the Ukrainian People's Republic and took part in the Ukrainian Revolution of 1917–1921. After analyzing the archival sources of the Central State Archives of Ukraine and State Archives of Sumy region, the researcher seeks to include the surnames and names of little-known people born in the Krolevets region in the historical circulation. This information makes it possible to get acquainted with the fate of the patriots of their country, who fought for its will, and after being defeated, were forced to study and live outside it.

Key words: Ukrainian revolution of 1917–1921, Krolevets district, Ukrainian Husbandry Academy, Podebrady, interned, student, exam, biography, Vlasenko F.O., Kobyzskyi I.M., Kushnirenko M.A., Radchenko H.T., Starohorskyi M.P.

REFERENCES

1. Derzhavnyi arkhiv Sumskoi oblasti (dali – DASO) f. 839, op. 1, spr. 8.

2. DASO, f. 1187, op. 2, spr. 32.

3. DASO, f. 1187, op. 3, spr. 10.

4. DASO, f. 1187, op. 4, spr. 33.

5. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchychk orhaniv upravlinnia (dali TsDAVO Ukrainy) f. 3795, op. 1, spr. 820.

6. TsDAVO Ukrainy, f. 3795, op. 1, spr. 1217.

7. TsDAVO Ukrainy, f. 3795, op. 1, spr. 1355.

8. TsDAVO Ukrainy, f. 3795, op. 1, spr. 1815.

9. TsDAVO Ukrainy, f. 3795, op. 4, spr. 34.

10. Antonovych, M. (1955). Prof. D-r Mykola Vikul 1888–1935. [Professor Dr. Mykola Vikul]. *Rozbudova Derzhavy*. Vol. 1 (16), pp. 21–36. Denver: Vydavnytstvo: Kwartalnyk. Vydaie Provid «Zareva». [in Ukrainian].

11. Biuletten tovarystva absolventiv UHA-UTHI. (1966). [Bulletin of the society of graduates UHA- UTHI]. Niu-York. Issue 35, Hrud-en, p. 3 [in Ukrainian].

12. Karpus, Z., Sribniak, I. (2000). Formuvannia ziednan Armii UNR u Polshchi v 1920 r. [Formation of units of the Army of the Ukrainian People's Republic in Poland in 1920]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 1, pp. 80–95. [in Ukrainian].

13. Narizhnyi, S. (1942). *Ukrainska emihratsiia. Kulturna pratsia ukrainskoi emihratsii mizh dvoma svitovymy viinamy. Ch. 1.* [Ukrainian

emigration. Cultural work of Ukrainian emigration between the two world wars. Vol. 1]. Praha: Vydavnytstvo: Studii Muzeiu Vyzvolnoi borotby Ukrainy. [in Ukrainian].

14. Pelenska, O. (2005). *Ukrainskyi portret na tli Prahy. Ukrainske mystetske seredovyshe v mizhvoienii Chekhoslovachchyni [Ukrainian portrait on the background of Prague. Ukrainian artistic environment in interwar Czechoslovakia]*. NiuYork: Praha. [in Ukrainian].

15. Peschanyi, O. (2008). *Ukrainska hospodarska akademiia v Podebradakh. [Ukrainian husbandry academy in Podebrady]. Istorychnyi arkhiv. Naukovi studii: Zb. nauk. pr. Mykolaiv: ChDU im. Petra Mohyly, issue 2, pp. 146–151.* [in Ukrainian].

16. Radchenko, P. (2013). *Kozatske selo Spaske. Narys [Cossack village Spaske. Essay]*. Kyiv: Ukrainskyi priorytet. [in Ukrainian].

17. Tynchenko, Ya. (2011). *Ofiterskyi korpus Armii Ukrainskoi Narodnoi Respubliki (1917–1921) [Officer Corps of the Army of the Ukrainian People's Republic (1917–1921)]*. (Vol. 2) Kyiv: «Tempora». [in Ukrainian].

18. *Ukrainska hospodarska akademiia v ChSR. (1928). [Ukrainian husbandry academy in Czechoslovakia]*. Praha. [in Ukrainian].

19. *Ukrainska hospodarska akademiia. (1932). [Ukrainian husbandry academy]*. Praha-Podiebrady. [in Ukrainian].

20. *Shkola Vkrainskykh Plastuniv. (1923). [School of Ukrainian Plastuns]*. Shchypiorno. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.03.2021 р.
Рекомендована до друку 28.04.2021 р.

УДК 371 (477.51)

І.В. Мошик

СТАТУТ ГЛУХІВСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ 1920 р.

Стаття присвячена історії становлення радянської вищої освіти на початку 20-х років ХХ ст. На прикладі установчого документа Глухівського педагогічного інституту висвітлено організаційні процеси регіональної вищої школи в перехідний період від дореволюційних часів до початків формування освітніх доктрин нової більшовицької влади в Україні. Для об'єктивного сприйняття тогочасних реалій та їхніх впливів на соціально-політичне, духовне та етнокультурне формування нації, слід оприлюднювати і аналізувати документи, що формують джерельну базу, яка ілюструє здобутки та втра-ти української вищої школи на шляху її історичного становлення.

Освітня система нашої держави на початку першого десятиліття панування радянської влади потерпала від реформаторських експериментів нових революційно налаштованих керівників, які діяли за принципом негайного руйнування здобутків минулого заради примарного щасливого майбутнього. Уся дореволюційна вища школа з її академічністю видалась українському більшовицькому уряду регресивно патріархальним пережитком минулого. Тому у цей період були проведені кардинальні зміни в системі української вузівської освіти. Глибоке наукове дослідження цих проблем є одним з гарантів незворотності позитивних змін у суспільстві.

Ключові слова: джерельна база, статут, педагогічний інститут, регіональна вища школа, перехідний період.

У сучасних умовах формування української національної вищої школи та відновлення її традицій актуальною постає проблема науково-історичної ретроспективи з метою вивчення та аналізу діяльності української вищої школи періоду становлення вищів в умовах більшовицьких українізаційних процесів 20-х рр. ХХ ст.

Для визначеності й ефективності аналізу організацій-